

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2017

Nikola Holšánová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD PRO UČITELE
ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ, PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A
ODBORNÉHO VÝCVIKU**

2015 - 2017

(KOMBINOVANÉ STUDIUM)

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Nikola Holšánová

**Vztah žáků 8. třídy základní školy k přírodě:
Porovnání škol ZŠ Opatovice nad Labem a ZŠ Praha Ládví**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne .....

Jméno autorky .....

Anotace

Tato závěrečná práce se snaží prostřednictvím dotazníkového šetření a doplňujících rozhovorů s žáky osmého ročníku druhého stupně základních škol ověřit, zda délka času strávená v přírodě pomáhá utvářet pozitivní vztah k přírodě.

Klíčové pojmy

Dotazníkové šetření, osmý ročník, vztah k přírodě, žáci základní školy.

OBSAH

ÚVOD	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 Vztah k okolní přírodě	7
1.2 Vztah dětí k přírodě dle věku.....	8
1.3 Přínosy trávení času v přírodě	10
1.4 Čas strávený venku v dětském věku	11
2 PRAKTICKÁ ČÁST	13
2.1 Výběr škol.....	13
2.2 Charakteristika škol	14
2.3 Metodika	14
2.4 Vyhodnocení	15
ZÁVĚR	30
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	32
SEZNAM ZKRATEK	34
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	35
SEZNAM PŘÍLOH	36
Příloha A - Dotazník	I

ÚVOD

Vnímání přírody a utváření vztahu k ní je velmi individuální. Probíhá na základě zkušeností prožitých v okolí, které nás obklopuje. Tyto zkušenosti jsou v nás ukládány v průběhu celého života a zážitky z dětství tak mohou ovlivnit to, jak budeme přistupovat k přírodě a k ochraně životního prostředí v dospělém životě.

Studie ukazují, že lidé tráví v přírodě stále méně času. To je varovná zpráva, protože pobyt v přírodě poskytuje některé nezanedbatelné benefity, mezi které patří lepší fyzická kondice i rozvoj a zlepšení mentální činnosti našeho těla.

Architekti veřejných ploch mají tyto skutečnosti na paměti a snaží se vytvářet atraktivní venkovní prostředí, které zaujme dospělé obyvatele. Můžeme se tak ve městech čím dál tím častěji setkat s příjemnými parky nebo dětskými hřišti, které ocení zejména rodiče s malými dětmi.

Šetření vědců však ukazují, že je i další cesta, jak přimět obyvatele trávit více času v přírodě – naučit je to v dětství. Čas strávený venku v živé přírodě má pravděpodobně pozitivní zpětnou vazbu na naše vnímání přírody. Čím více času venku strávíme, tím kladnější budeme mít k přírodě vztah, a budeme ochotněji podporovat její ochranu.

Veřejný obytný prostor by proto neměl být tvořen pouze s ohledem na potencionální dospělé kupce a jejich potřeby, mezi které můžeme řadit jak místa pro odpočinek, tak hřiště pro trávení času s malými dětmi. V obytných čtvrtích by mělo být dostatek míst, která může využívat ve volném čase i dospívající mládež.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vztah k okolní přírodě

Naše okolí nejsnáze hodnotíme očima. Okolní prostředí však můžeme vnímat i prostřednictvím dalších smyslů, například sluchu i čichu. A ty mohou být rozhodující. I nepatrné negativní hodnocení sluchového či čichového vjemu může nepříznivě ovlivnit celkový obraz vizuálně příjemné krajiny (Flekalová, 2011).

Vnímání okolní krajiny však zahrnuje také rozměr emocionální, který je možné popsat jako ekologické cítění. Chápeme ho jako citový vztah k přírodě, vnitřní vnímání procesů, které v krajině probíhají. Sem zahrnujeme také úctu k přírodě, jejím hodnotám a vnímání jejích potřeb (Sklenička, 2003).

Vnímání krajiny je velmi individuální a záleží na osobních preferencích jedince. Různí lidé tak mohou stejnou krajinu vnímat velmi rozdílně (Jarošek, 2013). V obecné rovině je však možné konstatovat, že lidé dávají přednost mozaikovitě krajině před odlesněnou zemědělskou krajinou. Jako přitažlivou krajinu častěji preferujeme tu, která má vyvážený podíl zeleně, hospodářských ploch a lidských sídel (Kučera a Kučerová, 2010).

Při vnímání našeho okolí si k němu utváříme jistý vztah a názor. Naše pohledy se však nemusí nutně shodovat. Pojem krajina se v tomto zorném úhlu stává spíše cítěným nežli striktně definovaným pojmem. Je těžké ho vymezit a přesně pojmenovat. Proto je často tak složité se dohodnout, jak okolní krajinu využívat, měnit a chránit (Kučera, 2009).

Úvahy o vnímání krajiny jsou nezbytné při tvorbě kvalitních obytných míst. Mají za úkol zohlednit paměť určité krajiny, citlivě zachovat její specifické odlišnosti a pomoci tak obyvatelům daného místa vytvořit si k němu vztah, ztotožnit se s ním. V tomto procesu je nezbytný rozvoj zodpovědnosti vůči krajině. Ten je nemyslitelný bez soustavného vzdělávání společnosti o významu krajiny a jejich hodnotách pro náš život (Flekalová, 2011).

1.2 Vztah dětí k přírodě dle věku

Děti v průběhu života procházejí vývojem, kdy postupně objevují svět kolem sebe a učí se v jeho prostředí žít. Dle stádia jejich psychického a fyzického vývoje můžeme již od prenatálního vývoje formovat jejich pozitivní vztah k životnímu prostředí a přírodě (Krajhanzl, 2012).

1.2.1 Prenatální období a rané dětství

Již v prenatálním období a dále v raném dětství je důležité, cítí-li se dítě chtěné a v bezpečí. Pokud je jako plod vystavené stresu nebo dokonce toxickým látkám, může to mít vliv na jeho další vývoj a schopnost zaujmout pozitivní postoj vůči světu, který jej obklopuje. Stejně tak po narození potřebují děti cítit bezpečí a zajistit základní naplnění svých potřeb, protože již od útlého dětství dochází k formování lidské osobnosti (Krajhanzl, 2012).

Ideální je již v tomto období neomezovat pobyt dětí venku za špatného prostředí, protože děti postupně přivyknou lepší termoregulaci, stejně tak je pozitivní tvořit vztah dětí ke zvířatům již od mala a neomezovat jejich společné chvíle. Dítě si tak postupně zvyká na hranice mezi ním a jiným živočichem (Krajhanzl, 2012).

1.2.2 Mateřská škola

I v mladším školním věku je dále důležité prohlubovat vztah dětí a okolní přírody. Děti, které tráví venku více času a mají s pobytem venku více zkušeností, se v přírodě cítí konformněji a bezpečněji. Naopak děti, které tráví venku méně času, vnímají přírodu štitivě a bojácně (Krajhanzl a Vostradovská, 2005).

V předškolním věku se dítě dále zdokonaluje ve své samostatnosti a učí se spolupracovat a hrát si s dalšími dětmi. Příroda mu v tomto věku poskytuje ideální prostředí jak pro socializační hry s vrstevníky, tak pro rozvoj jeho motorických dovedností. Fjortoft (2004) se zaměřil na děti ve věku 5-7 let. Ty, které trávily v přírodě více času, měly prokazatelně lepší koordinaci pohybů a kondici.

V tomto věku děti ještě nejsou schopné vytvořit si hluboký vztah k přírodě jako složitému celku, který je řízen určitými zákony. Vnímají však okolní přírodu ze svého úhlu pohledu a inklinují k jejímu polidšťování. Představují si, že není dobré stahovat kůru ze stromu, protože by ho to mohlo bolet apod. (Kahn, 2003). Dokáží také pravděpodobně přilnout k některým místům, která jsou pro ně důležitá (Clayton a Myers, 2009).

Jak ukázalo několik výzkumů, samotný čas strávený v dětství v přírodě nutně nesouvisí s naší láskou k životnímu prostředí v dospělosti. Tento vztah nám musí někdo zprostředkovat. Nejlépe se tak děje v předškolním věku, kdy si děti přirozeně osvojují jednotlivá pravidla chování ve společnosti a učí se základním kulturním návykům svého okolí (Krajhanzl, 2012).

1.2.3 První stupeň základní školy

Mladší školní děti si postupně osvojují logické myšlení a jsou schopni rozumět složitějším procesům v rámci přírody. V tomto období mají žáci přirozenou touhu pochopit, jak věci fungují (Vágnerová, 2000).

Děti se v tomto věku postupně učí přijímat zodpovědnost a o přírodu jsou schopné se částečně starat, jsou schopné zohlednit i jiné potřeby než své vlastní (Clayton a Myers, 2009). V tomto věku také nejčastěji přebírají částečnou zodpovědnost za péči o domácí zvířata nebo mazlíčky (Krajhanzl, 2012).

1.2.4 Druhý stupeň základní školy

S přechodem na druhý stupeň základních škol dochází u žáků také k nástupu puberty. V tomto období velkých změn hledají dospívající děti postupně své vlastní já, svoji identitu (Krajhanzl, 2012).

V tomto věku jsou žáci přehnaně kritičtí ke svému okolí, nezřídka kdy i samy k sobě. Jejich myšlení je idealistické a přemýšlejší, jak by věci měly být. Pro pubescenty mají velký význam morálka a právo, rádi debatují nad tématy a vyjadřují svůj názor (Langmeier a Krejčířová, 1998).

Žáci jsou v tomto věku již natolik zralí, že dokáží pochopit základní problémy environmentálních problémů. Chápu již souvislosti mezi svým jednáním a následky, které může mít pro jejich okolí (Krajhanzl, 2012).

1.2.5 Střední škola

Ve svém věku jsou již schopni environmentální pravidla, která chtějí a jsou ochotná respektovat, přenést do svého každodenního života. V tomto období je tak především zúročená práce ve výchově ke vztahu k životnímu prostředí, a dochází k ukotvování návyků, které je potom budou provázet v dospělém životě (Krajhanzl, 2012).

1.3 Přínosy trávení času v přírodě

Dle mnohých odborníků dnes děti tráví velké množství času doma ve společnosti technologií. To se projevuje na jejich ochotě trávit čas venku a jejich vztahu k přírodě. Tato skutečnost ovlivňuje jejich budoucí rozvoj, má vliv na jejich fyzický i duševní rozvoj a ovlivňuje jejich vztah k přírodě (Křepelková, 2016).

1.3.1 Fyzický a mentální vývoj

Další výzkumy naznačují, že děti, které jsou v předškolním věku zvyklé hrát si venku, bývají obratnější, než jejich stejně staří vrstevníci (Fjortoft, 2004). To potvrzují i další studie, které uvádějí, že děti zejména ve městech, nemají dobrý odhad vzdálenosti a správnou orientaci v terénu. K tomu se přidávají obecně známá fakta jako je hrozba onemocnění nadváhou nebo snížení imunity plynoucí z omezeného kontaktu s okolní přírodou (Kolektiv autorů, 2005).

Děti, které tráví čas venku a mají zkušenosti s přírodou, snáze chápou, jak fungují koloběhy v přírodě. Mohou být svědky přírodních zákonů a vnímat okolní svět jako jedinečný organismus schopný regenerace. Tyto informace jsou jedinečné pro rozvoj jejich kreativity. Děti, kterým pro vyrůstání chybí bezprostřední každodenní zkušenosti z kontaktu s přírodou, si ji pak zbytečně idealizují, nebo se jí bojí (Louv, 2005).

1.3.2 Vztah k ochraně přírody

Křepelková (2016) uvádí, že lidé věnují větší pozornost narůstajícím environmentálním problémům a mají větší ochotu je řešit. Svědčí o tom i vznik nové vědní disciplíny, tzv. ekopsychologie, která se zabývá chováním a vtahem člověka k přírodě a životnímu prostředí. Jedním ze zájmů tohoto oboru je odpovědět na otázky, proč lidé mají zájem chránit přírodu a životní prostředí, případně jak je možné je k tomuto chování motivovat.

Jak bylo uvedené výše, pobyt v přírodě má pozitivní účinky na fyzický i mentální vývoj dětí. Nabízí se však i možnost, že děti, které mají v dětství pozitivní vtahe k přírodě, následně i v dospělosti inklinují k většímu zájmu o zdravé životní prostředí a jeho ochranu. Důležité je zde hledisko času a zkušeností. Čím více času strávíme jako děti v kontaktu s přírodou, tím větší snahu o její ochranu projevujeme v dospělosti. Jako nejdůležitější bylo hodnocené vybudování emočního pouta k přírodě, které v dospělosti může sloužit jako motivace k ochraně životního prostředí (Křepelková, 2016).

1.4 Čas strávený venku v dětském věku

Dnešní děti tráví venku méně času než generace jejich rodičů. Americké výzkumy ukazují, že tamní děti tráví hraním venku (ulice, park atd.) asi půl hodiny denně. Zároveň však roste čas, který děti tráví ve světě technologií. V roce 2009 byl na západ od nás uváděn údaj 54 hodin týdně (Vítková, 2013).

Jak ukázal výzkum Nadace Proměny Karla Komárka (2016), české děti ve věku 7 – 15 let jsou ve všední dny venku asi jednu a půl hodinu, o víkendu pak téměř tři hodiny denně. Při bližším zkoumání dat pak vyplývá určitý nepoměr mezi jednotlivými dětmi – 10% z nich tráví venku přes 26 hodin týdně, naopak 11% méně než 4 hodiny za týden.

Tyto údaje jsou ovlivněny různými skutečnostmi. Předškolní děti vyhledávají přírodu častěji než žáci druhého stupně. Děti vysokoškolačku netráví venku mnoho času přes týden, ale vynahrazují si tento čas o víkendu výlety do přírody nebo časem

stráveným v zahradě. Naopak děti méně vzdělaných rodičů tráví více času hraním na ulici či na hřištích, ale nemají tolik zkušeností s časem stráveným v zeleni nebo v divoké přírodě. Dalším faktorem, který ovlivňuje čas strávený venku je roční doba (Ekolist.cz, 2016).

Samy děti vypověděly, že u médií stráví asi čtyři hodiny denně. Tedy dvojnásobek času, po který jsou venku. Jako nejčastější důvody, proč venku netráví více času, děti uváděly špatné počasí, nedostatek volného času. Je zajímavé, že 20 % dětí uvedlo jako jeden z důvodů, že neměly s kým čas venku strávit (Ekolist.cz, 2016).

Autoři v publikaci *Děti, aby byly a žily* (2005) uvádí rozdíl v trávení času v Praze dnešních školáků a jejich rodičů před 30 lety. Dříve si starší školáci stěžovali na nedostatek místa pro své hry. Okolní prostředí pro ně nebylo ideální, nenabízelo se však mnoho alternativ. I dnes zůstává problematika omezeného prostoru ve městech pro starší žáky. Dnešní děti však již mají náhradní řešení - tráví čas hraním hlavně doma, o samotě prostřednictvím moderních technologií. Stejně jako předchozí generace, i dnešní děti mohou jezdit s rodiči na chatu. Ubylo však dětí, které mají možnost aktivně pozorovat venkovský život a seznámit se blíže s pochody v přírodě. Dnešní děti pokládají život na venkově za nudný a upřednostňují čas strávený výletem do zoo nebo jízdou na kole či bruslích (Kolektiv autorů, 2005).

Děti ve třetím až devátém ročníku základní školy byly podrobeny šetření. Dle nashromážděných dat se neliší strach z přírody u dětí vyrůstajících v domě se zahradou a u dětí žijících na sídlišti. Důvodem může být to, že dnešní zahrady u rodinných domů již zpravidla neslouží k pěstování plodin nebo chovu živočichů. Děti tak nemají každodenní možnost bezprostředně pozorovat koloběh přírody (Kolektiv autorů, 2005).

Je otázkou, jaké prostředí dnešní děti upřednostňují. Pokud byly děti dotazovány na svět, kde chtějí žít, většina z nich kombinovala jak prvky tvořené člověkem, jako jsou domy či hotely, tak přírodní složky jako stromy, slunce nebo pláže. Některé děti, asi 7 % - 10 % však přírodní prvky vynechaly a kreslily svět pouze tvořený člověkem (Kolektiv autorů, 2005).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Výběr škol

Dotazníkové šetření probíhalo na dvou základních školách. Pro srovnání vztahu dětí k přírodě z osmých tříd bylo žádoucí, aby se školy nacházely v odlišném prostředí. Tak bylo zajištěno, že děti, které školu navštěvují, mají každodenní zkušenosti s odlišným typem krajiny.

První škola byla vybrána v pražské čtvrti, která se hovorově nazývá Ládví. Správně však spadá do katastrálního území Kobylis. V okolí školy nalezneme hustou panelovou zástavbu, která neposkytuje mnoho místa k trávení volného času. Navíc je v blízkosti zastávka metra Ládví, která žákům poskytuje pohodlné spojení do centra města, kde mohou trávit volný čas. Přesto mají žáci této školy možnost pobýt svůj volný čas v přírodě. V blízkosti školy se nacházejí lesní pozemky – Ďáblický a Čimický háj. Jimi procházejí stezky, které jsou sjízdné také na kole. Dále se v hájích nacházejí dětská hřiště, v Ďáblickém háji je instalována i venkovní posilovna.

Druhá škola byla vybrána v malé obci, která má 2.524 obyvatel (ČSÚ, 2017). Opatovice nad Labem mají venkovský charakter, převládá bydlení v rodinných, případně bytových, domech. Zástavba vede podél hlavní komunikace. Z tohoto důvodu v Opatovicích nikdy nevzniklo přirozené centrum, náměstí, kde by se lidé shromažďovali. Škola se nachází blízko středu obce. Obec má dobrou dopravní dostupnost autem i hromadnou dopravou. Autobusy v častých intervalech jezdí do okolních velkých měst – Hradce Králové a Pardubic, čas dojezdu je v obou případech do 30 min. Zároveň obec poskytuje množství míst, kde je možné trávit volný čas v přírodě, zejména v létě. Na území obce se nachází písničky vhodné ke koupání, na umělém Opatovickém kanále se pořádají pravidelné sportovní akce.

2.2 Charakteristika škol

Ládví, Praha 8

Škola má ve svých osnovách rozšířenou výuku jazyků. Žáky vzdělává na prvním i druhém stupni. Šetření proběhlo v aktuálním školním roce 2016/2017. Školu navštěvuje celkem 666 žáků.

Třída 8. C čítá celkem 18 dětí. Při vyplňování dotazníků jich bylo přítomno 15, 4 dívky a 11 chlapců.

Opatovice nad Labem

Jedná se o obecní školu, která vzdělává své žáky na prvním i druhém stupni. Ve školním roce 2015/2016, kdy šetření na škole probíhalo, školu navštěvovalo 332 žáků.

Třidu 8. A navštěvuje celkem 29 dětí. Dotazník vyplnilo 16 z nich, 6 dívek a 10 chlapců.

2.3 Metodika

Žáci byli tázáni prostřednictvím dotazníku na začátku své obvyklé vyučovací hodiny. Dotazník byl vytvořen autorkou závěrečné práce tak, aby upozornil na vztah dětí mezi časem tráveným v přírodě a pozitivním vztahem k přírodě. Zároveň otázky odhalují, s kým a proč nejraději do přírody vyrážejí.

Dotazník se skládá ze dvou částí. V První části studenti vyplňují, kolik času tráví venku a s kým tento čas tráví, respektive jak ho tráví. V druhé části dotazníku hodnotí odpovědí ano/ne svůj postoj k zadaným otázkám. Ty jsou položeny tak, aby jednak hodnotili postoj žáka k přírodě, jednak odhalili, zda se žák v každodenním životě běžně setkává s živou přírodou.

Vyplněné dotazníky byly vyhodnoceny prostřednictvím aplikace Formulář od společnosti Google, Inc. a programem Microsoft Excel od firmy Microsoft Corporation. Školy byly ve vyhodnocení nejdříve popsány každá samostatně a poté srovnány mezi sebou. Výsledky byly konzultovány se žáky a doplněny o jejich postřehy.

2.4 Vyhodnocení

2.4.1 První část dotazníků

- Kolik hodin denně průměrně trávíte v přírodě ve všední dny

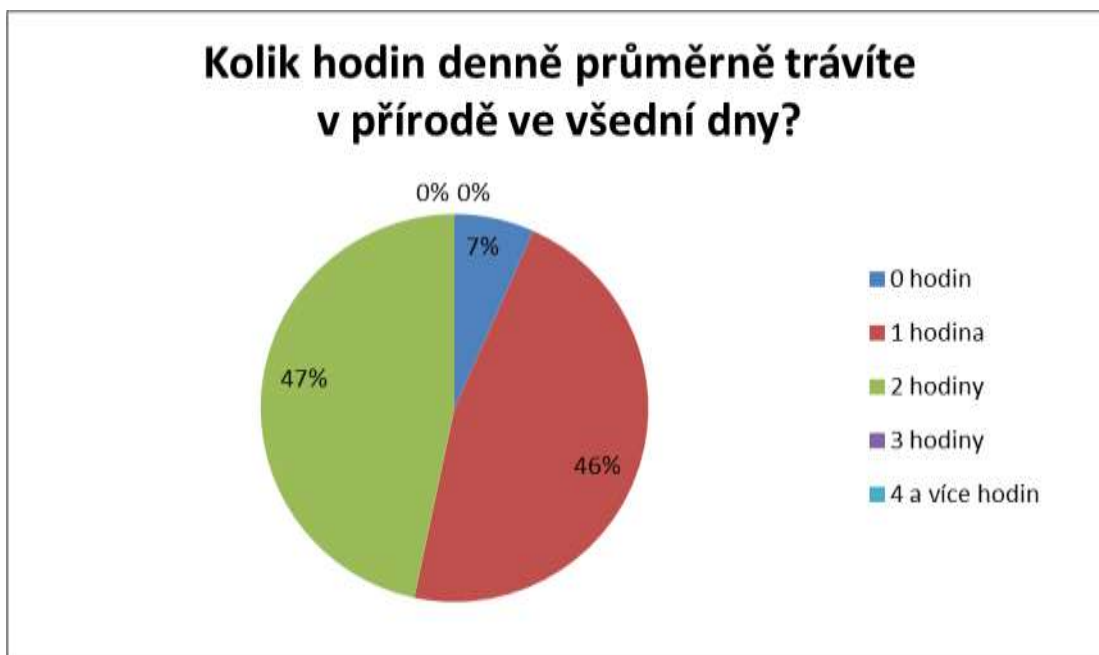
Čas, který nepřesáhne ani hodinu denně, tráví venku 7 % žáků ZŠ Prahy 8. Naprostá většina žáků pak tráví venku jednu či dvě hodiny za den (viz obr. 1).

V Opatovicích nad Labem tráví žáci průměrně více času venku v přírodě. Všichni ji navštíví alespoň na hodinu denně, nejčastěji pak dvě nebo tři hodiny. Přes čtyři hodiny v přírodě tráví 13 % žáků (viz obr. 2).

Dle srovnání škol žáci z menší obce tráví v přírodě více času než děti žijící v Praze. Tato skutečnost může mít více vysvětlení. Je možné, že hlavní motiv v častějším pobytu venku můžeme hledat v nedostatku jiných prostor, kromě dětského pokoje, kde mohou žáci trávit svůj volný čas s kamarády. Vyjádřeno slovy jednoho z nich „ *Když se nemůžete jít projít do AFI, lepší jít alespoň někam* “.

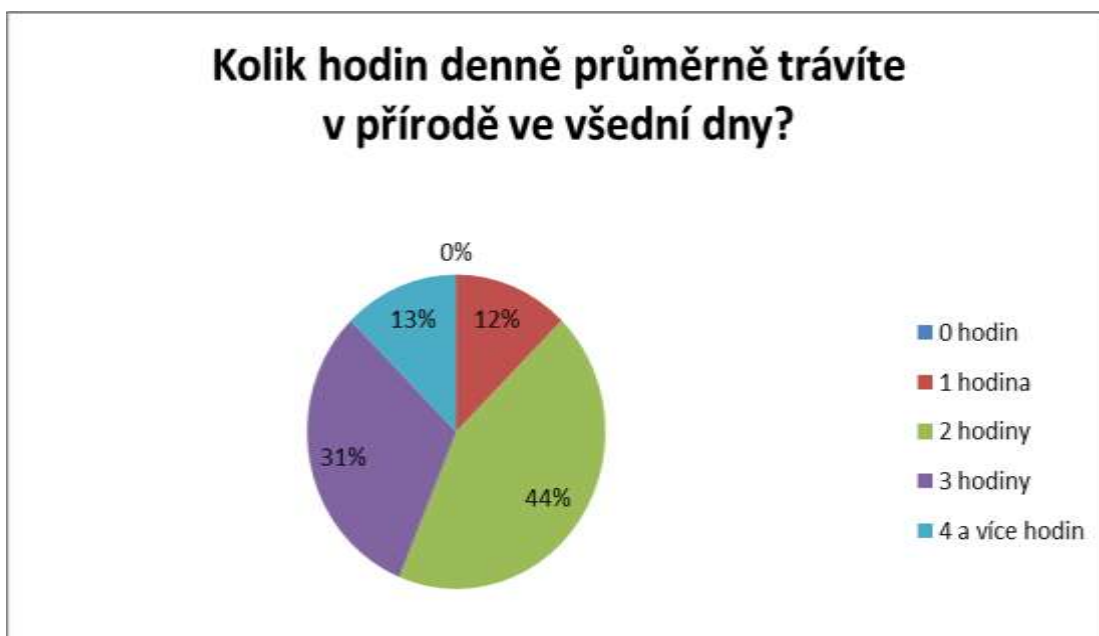
Není však možné říci, že by děti z Prahy byly méně aktivní, naopak. Mají mnoho odpoledních kroužků a aktivit, které rádi navštěvují. Všechny tyto koníčky se však odehrávají uvnitř budov, a žáci tak nemají příležitost trávit čas v přírodě. V Praze s tím souvisí další zajímavost, a to dojíždění do kroužků. Některé děti tak přes hodinu svého volného času stráví v dopravních prostředcích.

Obrázek 1: Trávení času v přírodě ve všední dny, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 2: Trávení času v přírodě ve všední dny, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

- Kolik hodin za den průměrně trávíte v přírodě o víkendu, o prázdninách atd.

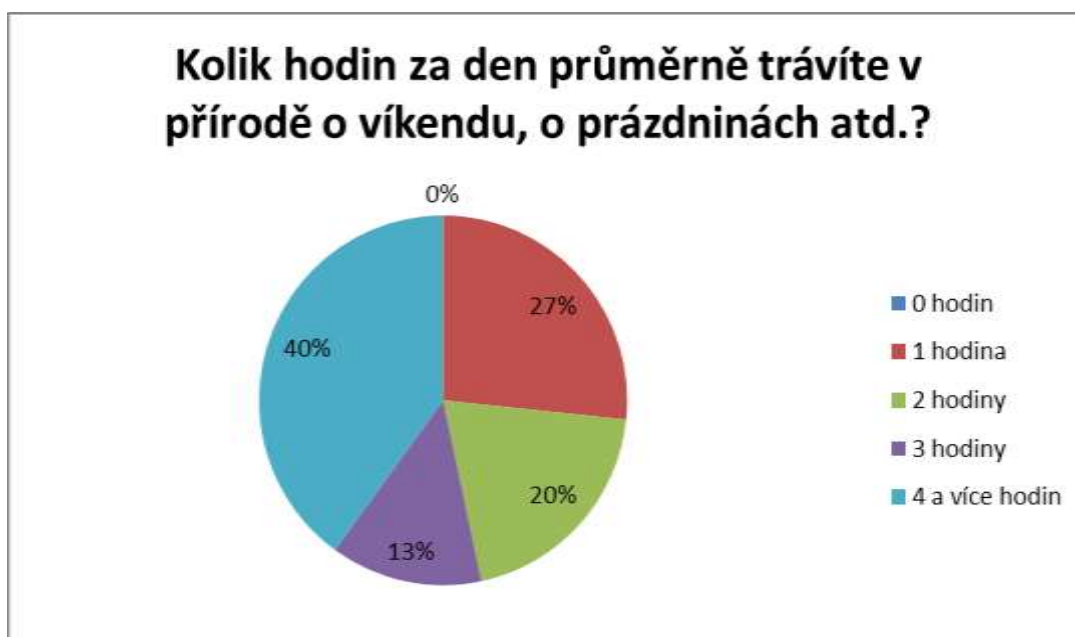
Ve druhé otázce žáci hodnotili, kolik hodin venku za den stráví ve svém volnu, tedy o víkendu nebo o prázdninách.

Žáci z Prahy venku všichni stráví alespoň hodinu denně. Jednotlivé časové úseky jsou poměrně vyrovnané, nejčastěji však tráví venku čas čtyři a více hodin (viz obr. 3).

Ze ZŠ V Opatovicích nad Labem 12 % žáků tráví venku necelou hodinu denně, naopak žádný z nich není v přírodě okolo jedné hodiny. Přes dvě třetiny žáků pak tráví venku čtyři a více hodin (viz obr. 4).

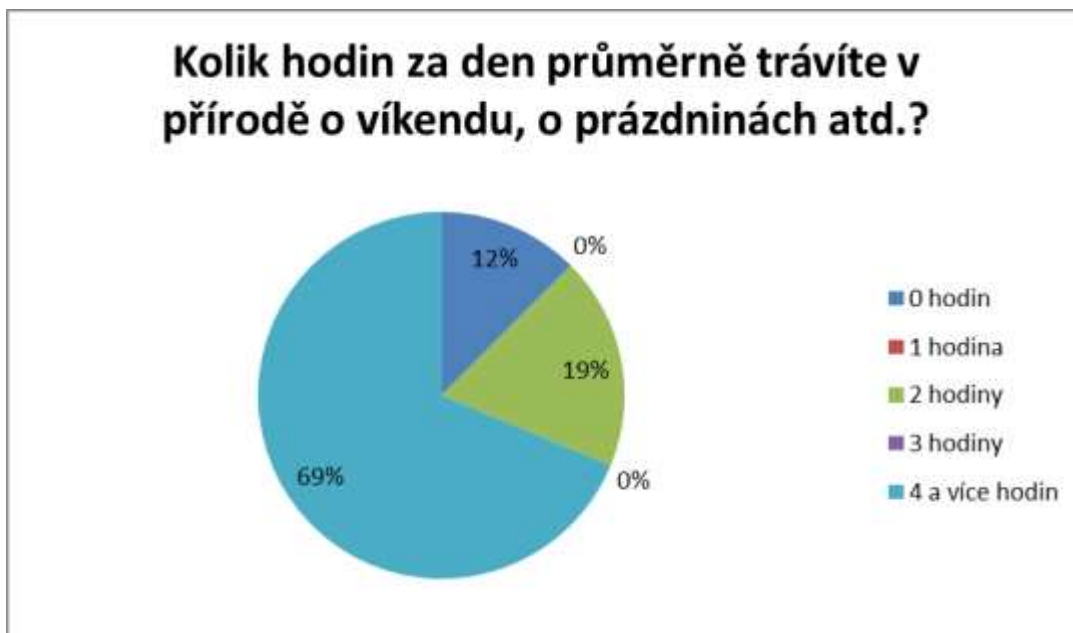
Žáci obou škol poměrně rádi využívají svůj čas k návštěvě přírody, přesto i v tomto případě bylo znatelné, že žáci z menší obce jsou zvyklí venku pobývat výrazně častěji. Dva žáci, kteří přírodu vůbec nenavštěvovali uvedli, že ve svém volnu rádi relaxují u počítačových her, ideálně sami. Sociálního kontaktu se spolužáky a kamarády mají údajně dostatek ve všední dny.

Obrázek 3: Trávení času v přírodě o víkendu, o prázdninách atd., ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 4: Trávení času v přírodě o víkendu, o prázdninách atd., ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšanová, 2017.

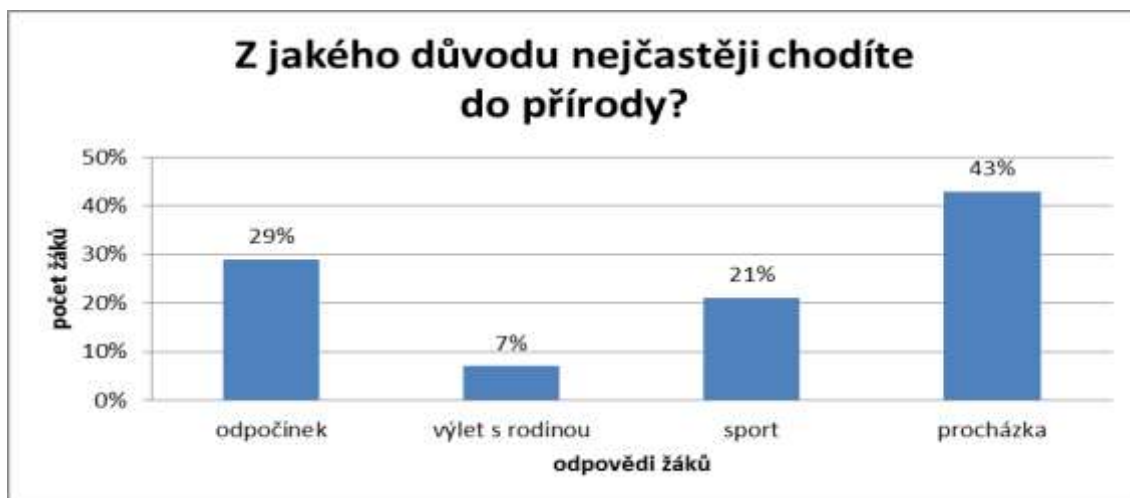
- Z jakého důvodu nejčastěji chodíte do přírody

Žáci v Praze chodí nejčastěji do přírody na procházky - 43 % z nich. Mezi další aktivity, které děti rády venku provozují, patří odpočinek, 29 %, a sport, 21 %, (viz obr. 5).

Žáci ze ZŠ Opatovice nad Labem stejně často, ve 31 %, rádi sportují i odpočívají. Čtvrtina z nich pak nejčastěji dává přednost procházce, 13 % pokládá za nejdůležitější důvod k návštěvě přírody možnost vidět se s přáteli (viz obr. 6).

Mezi důvody návštěvy přírody nebyly mezi dětmi velké rozdíly. Děti z menšího města v přírodě častěji vykonávají fyzické aktivity. Jako sport byla nejčastěji uváděna cyklistika - obec leží v nížině, v oblasti, kde je jízda na kole velmi rozšířená. V Praze byly důvody pro návštěvu přírody podobné, ale děti se venku raději pohybují pěšky. Děti ve výpovědích uvedly, že nejčastěji navštěvují přílehlý Ďáblický háj, případně Čimický háj.

Obrázek 5: Důvod návštěvy přírody, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 6: Důvod návštěvy přírody, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

- S kým nejčastěji trávíte čas venku

Žáci z Prahy tráví nejraději čas se svými sourozenci - 33 %. Jako druhý nejoblíbenější byl vyhodnocen volný čas strávený s přáteli - 27 %, následuje čas s rodiči – 20 %. Celých 20 % dětí pak uvedlo, že nejčastěji tráví čas v přírodě o samotě (viz obr. 7).

Žáci základní školy v obci tráví nejčastěji čas venku ve společnosti přátel – 44 %, 25 % z nich pak ve společnosti rodičů, 19 % z nich ve společnosti sourozenců. Pouze 12 % žáků tráví čas venku samotni (viz obr. 8).

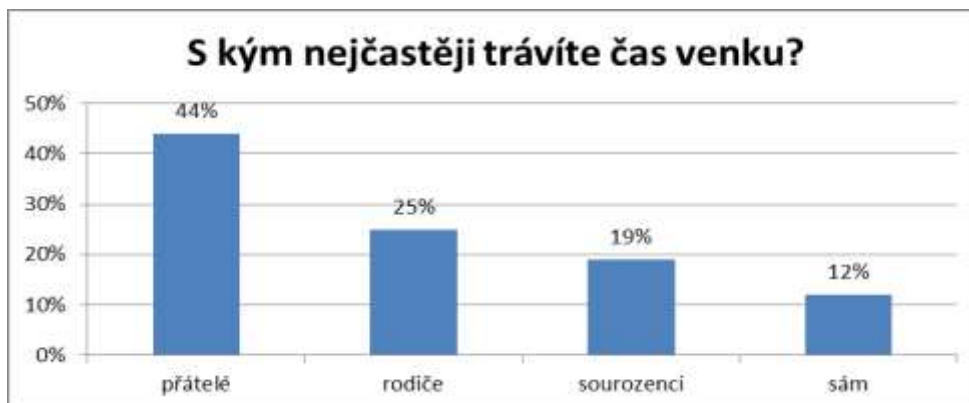
Z rozhovorů s dětmi vyplynulo, že hlavní rozdíl v trávení volného času po škole, se týká odpoledních aktivit dětí. Děti v Praze mají častěji odpolední kroužky, na které navíc často dojíždí městskou hromadnou dopravou. Ubývá jim pak čas na trávení volného času venku s kamarády. Rozhovor s dětmi pak poukazoval na další odlišnost, a to množství kamarádů v blízkosti bydliště. Častěji než v malé obci proto do přírody chodí i sami.

Obrázek 7: Společnost při trávení času venku, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 8: Společnost při trávení času venku, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

2.4.2 Druhá část dotazníků

- Mám rád/a přírodu a zajímá mě ochrana životního prostředí

Žáci pražské školy uvedli v 67 % případů, že mají rádi přírodu a zároveň se zajímají o ochranu životního prostředí (viz obr. 9).

Žáci z obce uvedli, že se zajímají o ochranu životního prostředí a mají rádi přírodu v 81 % případů (viz obr. 10).

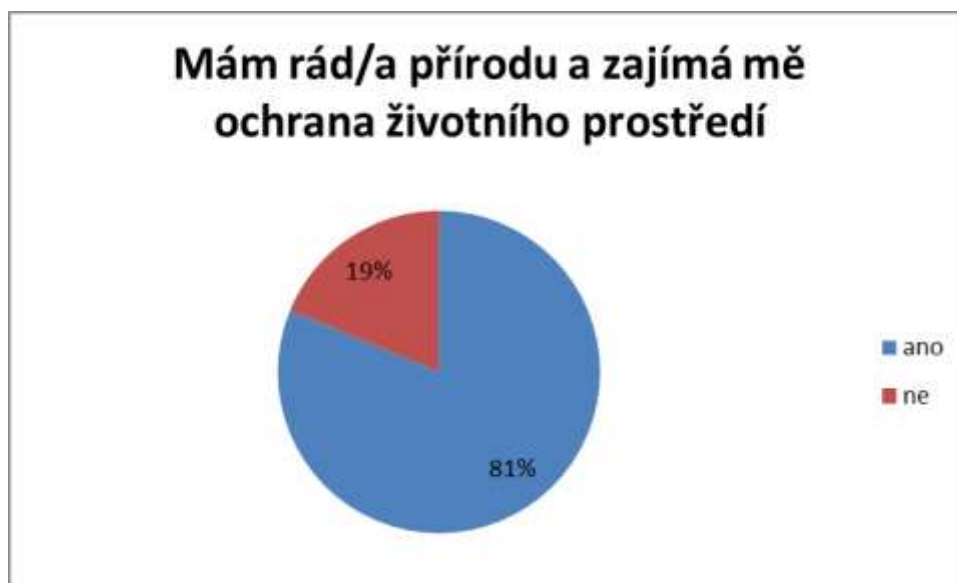
Tento rozdílný výsledek je v souladu s jinými výsledky z předešlých šetření prováděných na základních školách. Ukazuje se, že děti, které tráví v přírodě dostatek volného času, si k přírodě vytváří vztah. Na základě tohoto pozitivního vztahu je pak pro ně samozřejmé o přírodu pečovat.

Obrázek 9: Zájem o ochranu životního prostředí, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 10: Zájem o ochranu životního prostředí, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

- Trávím rád/a čas venku bez ohledu na počasí

Pražští školáci tráví čas venku rádi převážně pouze v pěkném počasí. Celých 53 % z nich uvedlo, že počasí má vliv na to, zda se rozhodnou jít do přírody (viz obr. 11).

Žáci z Opatovic nad Labem na druhou stranu tolik počasí při jejich rozhodování neovlivňuje. Neradi chodí za špatného počasí ven jen 25 % z nich (viz obr. 12).

Při rozhovoru se žáky nebyl zaznamenán žádný konkrétní důvod, proč tomu tak je. Z výsledků předešlých otázek však vyplývá, že žáci v Praze mají rozmanitější možnosti, jak naložit s volným časem. Pravděpodobně proto volí při špatném počasí některou z jiných variant zábavy. Naopak žáci z obce mají okruh možností jak trávit volný čas omezený a hra venku, i za špatného počasí, je pro ně stále atraktivní varianta. Můžeme také předpokládat, že děti trávící venku větší množství času jsou na různorodé počasí zvyklé a umí mu snáze odolávat, například vhodně zvoleným oblečením.

Obrázek 11: Trávení času venku bez ohledu na počasí, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 12: Trávení času venku bez ohledu na počasí, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

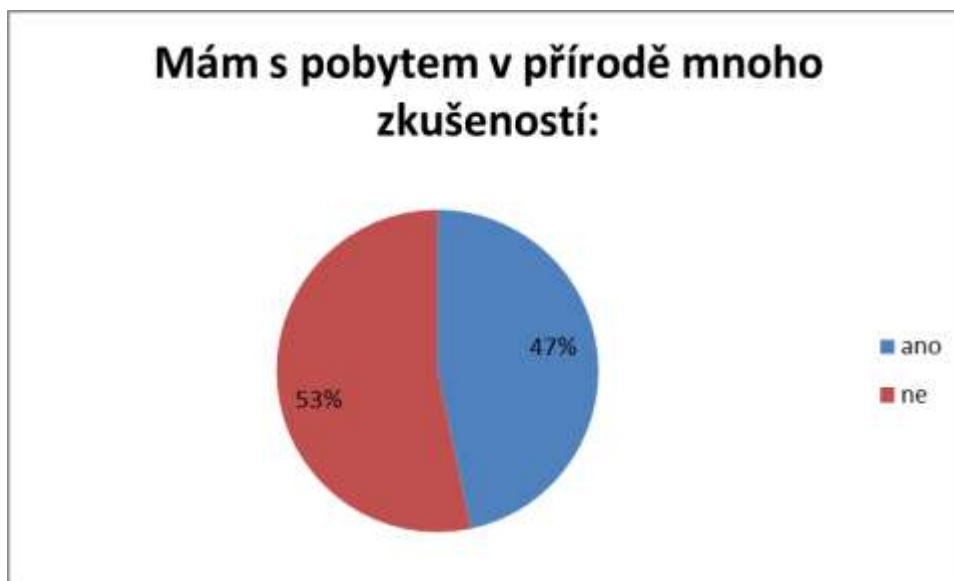
- Mám s pobytem v přírodě mnoho zkušeností

Žáci ze základní školy v Praze uvedli, že zkušenosti s pobytem v přírodě má 47 % z nich, naopak 53 % z nich uvedlo, že mají malé nebo žádné zkušenosti s pobytem v přírodě (viz obr. 13).

Děti žijící v obci uvedli, že zkušenosti s pobytem v přírodě má 87 % z nich, pouze 13 % dětí pak uvedlo, že s pobytem v přírodě má malé nebo žádné zkušenosti (viz obr. 14).

Tento výsledek se shoduje s předchozími a potvrzuje, že děti z Opatovic nad Labem jsou zvyklé trávit v přírodě více času než děti z Prahy.

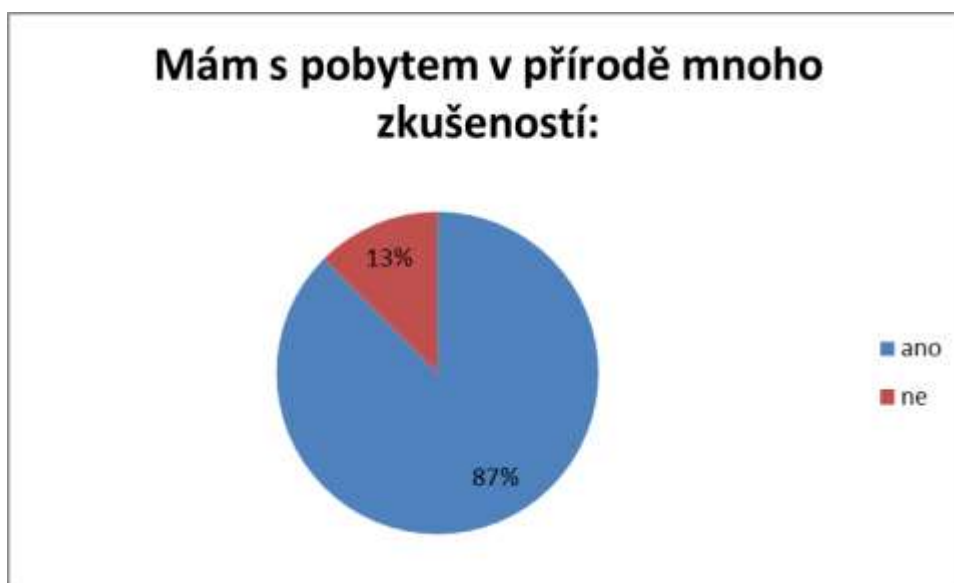
Obrázek 13: Zkušenosti s pobytem v přírodě, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšanová, 2017.

Obrázek 14: Zkušenosti s pobytem v přírodě, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšanová, 2017.

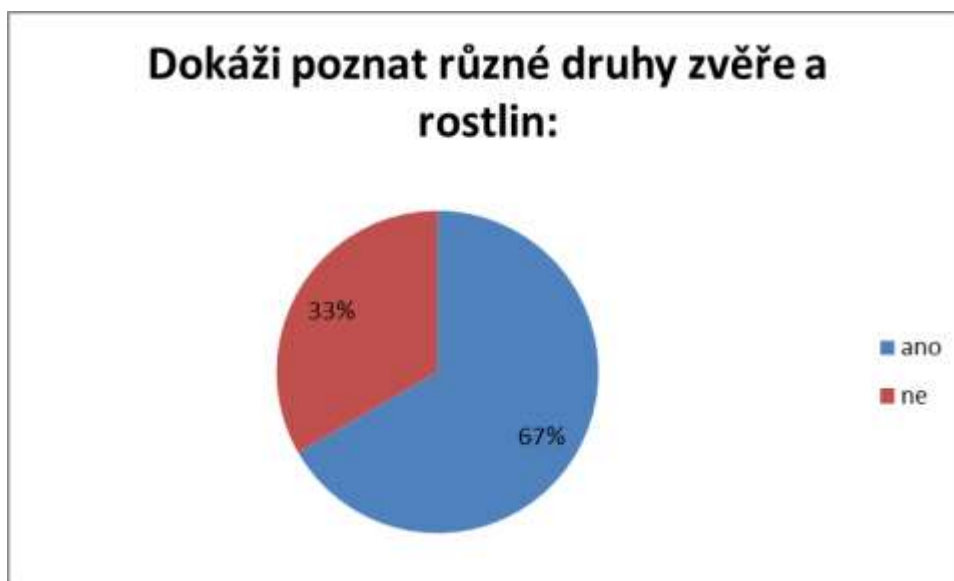
- Dokáží poznat různé druhy zvířete a rostlin

Celkem 67 % dětí z Prahy uvedlo, že dokáže poznat různé druhy zvířete a rostlin. Naopak 33 % z nich se vyjádřilo, že má s poznáním určitých druhů problémy (viz obr. 15).

Z opatovických školáků uvedlo 62 % z nich, že nemají problémy s poznáním různých druhů rostlin a zvířete, 38 % z nich se pak obávalo, že dostatečné znalosti nemá (viz obr. 16).

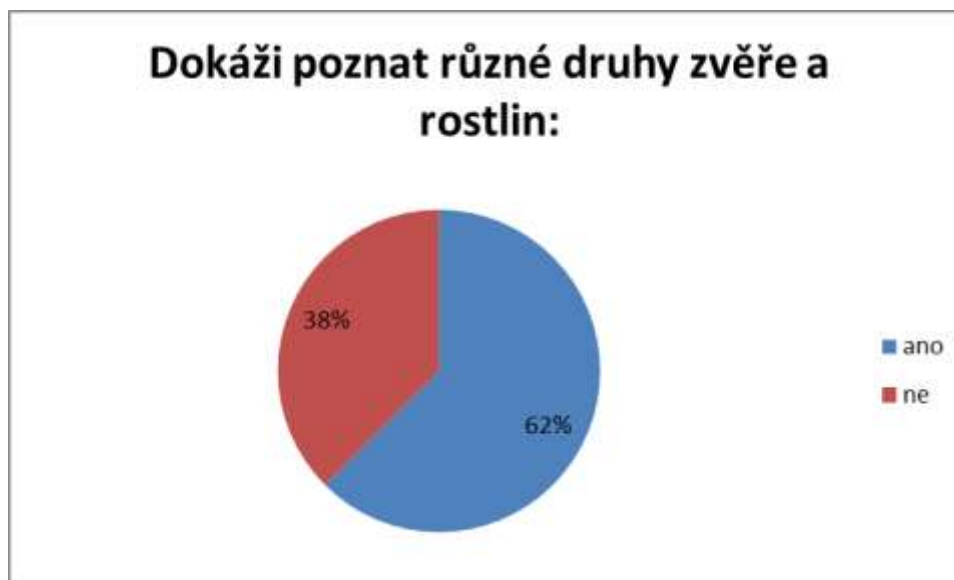
Tento výsledek byl překvapující, protože obě skupiny předpokládaly podobné znalosti v poznávání různých druhů organismů. Školáci z obce si subjektivně nebyli poznáním různých druhů zvířat a rostlin jistější než jejich vrstevníci z Prahy, přestože v přírodě tráví více času než oni. Výsledek se vysvětlil při rozhovoru s dětmi, protože obě skupiny mají učitele, kteří kladou při výuce důraz na poznávání organismů.

Obrázek 15: Schopnost poznat různé druhy zvířete a rostlin, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 16: Schopnost poznat různé druhy zvířete a rostlin, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

- Představa spaní pod stanem je mi nepříjemná

Žáci z Prahy uvedli, že 60 % z nich je představa spaní ve stanu ve volné přírodě nepříjemná. Naopak 40 % z nich spaní pod stanem vítá (viz obr. 17).

Žáci z Opatovic nad Labem uvedli, že 88 % nich má rádo aktivity spojené se stanováním, pouze 12 % žáků neshledává spaní pod stanem jako příjemně strávený čas (viz obr. 18).

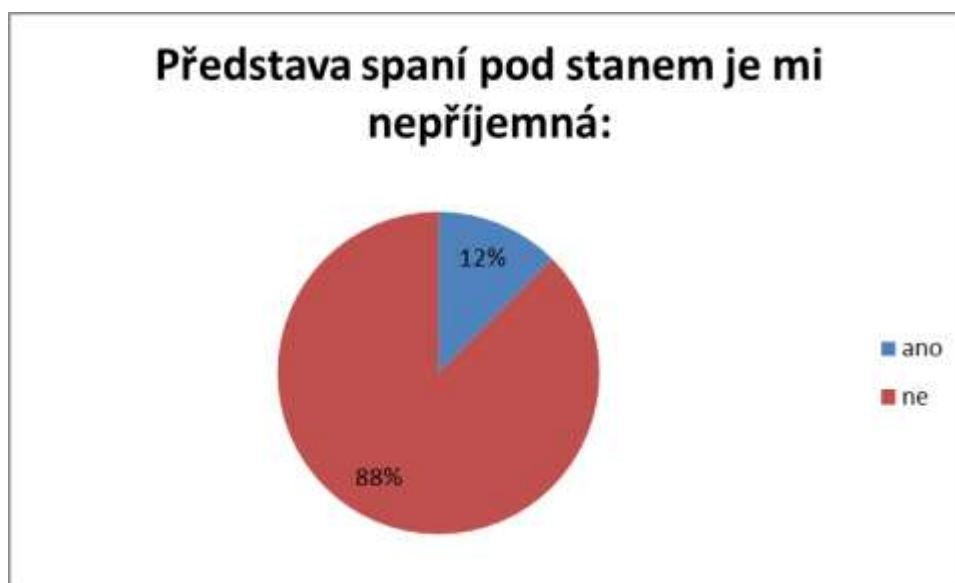
Tento výsledek opět ukazuje, že žáci z obce mají bližší vztah k přírodě a aktivity v ní považují za přirozenou a příjemnou součást svého života.

Obrázek 17: Představa spaní pod stanem, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 18: Představa spaní pod stanem, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

- Navštěvují zájmový kroužek, který vede své členy k péči o přírodu

Žáci žijící v Praze nenavštěvují žádný kroužek, který vede své členy k péči o přírodu (viz obr. 19).

Naopak 19 % dětí z Opatovic nad Labem navštěvuje takovýto typ kroužku. Všechny děti shodně uvedly - jednalo se o dívky, že navštěvují jezdecký oddíl. Zde jsou vedeny jak k péči o koně, tak i o okolní prostředí, které si rády užívají při vyjíždkách. Stáje navštěvují celoročně za každého počasí, jsou tak vedeny i k odolnosti vůči změnám teploty (viz obr. 20).

Obrázek 19: Návštěva zájmového kroužku, ZŠ Praha 8

Zdroj: Holšánová, 2017.

Obrázek 20: Návštěva zájmového kroužku, ZŠ Opatovice nad Labem

Zdroj: Holšánová, 2017.

ZÁVĚR

Dotazníkové šetření a následné rozhovory s dětmi z osmého ročníku základních škol potvrdily šetření jiných autorů.

Čím více času každý den v přírodě strávíme, tím blíže k ní budeme mít. S tím také souvisí chuť a ochota přírodu chránit. Pokud si budeme míst v našem okolí vážit a budeme je mít spojené s příjemnými prožitky, budeme v budoucnu bojovat o jejich zachování.

Děti v Praze tráví venku ve všední dny v průměru jednu až dvě hodiny denně. Jedná se o potřebné minimum pro jejich zdravý vývoj. O víkendu nebo o prázdninách tráví v přírodě všechny alespoň hodinu denně, 40 % z nich dokonce více než 4 hodiny. Při rozhovorech děti konstatovaly, že tráví čas venku rády, velkou konkurencí však má příroda v různých sportovních halách, nákupních centrech a jiných vnitřních aktivitách, které jsou z místa jejich bydliště na Praze 8 snadno dostupné městskou hromadnou dopravou. To se projevilo i u otázek, zda děti chodí rády ven za každého počasí nebo zda rády stanují. Pražští žáci mnohem častěji odpovídali, že výlet v dešti nebo spaní pod stanem se neshoduje s jejich představou o příjemně stráveném času.

Děti žijící v Opatovicích nad Labem tráví ve všední dny venku asi dvě až tři hodiny, o víkendu nebo o prázdninách pak dokonce 69 % z nich tráví v přírodě více než čtyři hodiny za den. Při rozhovoru s dětmi se ukázalo, že tento fakt je důsledkem několika skutečností. Děti jednak mají přírodu rády, velká část ze skupiny uvedla, že v ní tráví čas bez ohledu na počasí. Dále pak uváděly, že v jejich bezprostředním okolí není tolik možností, kde trávit společný čas s kamarády. V obci nejsou žádné veřejné dětské herny, bazén, kino ani obchodní centrum. Přestože mají děti možnost různé aktivity provozovat v nedalekých Pardubicích nebo v Hradci Králové, jsou návštěvy těchto měst vnímány jako výlet a nepatří ke každodenním potřebám většiny dětí z obce.

Čas, který děti strávily v přírodě, se pozitivně odrazil v jejich vztahu k okolní krajině a životnímu prostředí. Žáci z Opatovic nad Labem, kteří jsou venku zvyklí trávit více času tak častěji uváděli, že mají zkušenosti s pobytem v přírodě - 87 % z nich. Oproti žákům z Prahy, kteří se cítí jistí v přírodě pouze ve 47 % případů. Tyto

zkušenosti mají pozitivní dopad na vnímání přírody a častěji se jim tak líbí představa spaní pod stanem nebo trávení času venku bez ohledu na počasí.

Jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, pobyt v přírodě dětem poskytuje mentální i fyzické benefity. Jak potvrdilo dotazníkové šetření, delší pobyt v přírodě má pozitivní zpětnou vazbu a čím více času děti venků stráví, tím příjemnější pro ně pobyt v přírodě je. Další nezanedbatelnou skutečností je fakt, že děti, které mají pozitivní vztah k přírodě, jsou častěji ochotni ji chránit.

Čas dětí strávený venku je tedy důležité podporovat. Bohužel, zvláště ve městech, má příroda silného soupeře v soutěži o přízeň dětí – vnitřní aktivity, které jsou snadno dostupné z místa jejich bydliště (obchodní centra, kino, squash atd.).

Je proto velmi žádoucí, aby architekti ve městech při plánování výstavby obytných zón přemýšleli nad potřebami dětí a adolescentů, a učinili veřejný prostor atraktivní i pro ně.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

KOLEKTIV AUTORŮ, 2005. Děti aby byly a žily. Praha: Ministerstvo životního prostředí. ISBN 80-7212-382-3.

KRAJHANZL, J., 2012. Děti a příroda: Období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy. In MÁCHAL, A. et al. Úvod do environmentální výchovy a globální rozvojové výchovy: Soubor učebních textů. Brno: Lipka.

KRAJHANZL, J. a VOSTRADOVSKÁ, H., 2005. Děti a příroda: prožívání a zkušenosti. In STREJČKOVÁ, E. et al. Výzkum odcizování člověka přírodě: Závěrečná zpráva. Praha: Toulcův dvůr.

KUČERA, Z., 2009. Krajina v české geografii a otázka relevance přístupu anglo-americké humánní geografie. Geografie – Sborník České geografické společnosti (2) 114,145-155.

LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., 1998. Vývojová psychologie. Praha: Grada. ISBN 80-7169-195-x.

SKLENIČKA, P., 2003. Základy krajinného plánování. Praha: Skleničková Naděжда. ISBN 80-903206-1-9.

VÁGNEROVÁ, M., 2000. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0

Seznam použitých zahraničních zdrojů

CLAYTON, S. a MYERS, G., 2009. Conservation Psychology: Understanding and Promoting Human Care for Nature. Oxford, UK: Wiley-Blackwell. ISBN: 978-1-4443-5641-0.

FJØRTOFT, I., 2004. Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development. Children, Youth and Environments (2) 14, 21-44.

KAHN, P.H., 2003. The Development of Environmental Moral Identity. In CLAYTON, S. a OPOTOW, S. Identity and the Natural Environment. Cambridge, MA: MIT Press. ISBN: 10: 0262532069.

LOUV, R., 2005. Last Child In The Woods: Saving Our Children From Nature-deficit Disorder. Chapel Hill, NC: Algonquin Books Of Chapel Hill. ISBN: 978-1-56512-605-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

- ČSÚ, 2017. Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2017 [online]. Český statistický úřad. [cit. 28.4.2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017>
- EKOLIST.CZ, 2016. České děti tráví venku průměrně dvě hodiny denně, zjistil unikátní průzkum [online]. Ekolist.cz. [cit. 26.4.2017]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/ceske-deti-travi-venku-prumerne-dve-hodiny-denne-zjistil-unikatni-pruzkum>
- FLEKALOVÁ, M., 2011. Interpretace krajiny – „MiniManuál“ k vnímání a hodnocení krajiny z pohledu krajináře [online]. Ústav plánování krajiny, MENDELU. [cit. 1.4.2017]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2011/ZX333/um/InKra_2011_material_1.pdf
- JAROŠEK, R., 2013. Krajinné prvky trochu jinak [online]. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správa CHKO Poodří a krajské středisko Ostrava. [cit. 2.4.2017]. Dostupné z: http://www.bioinstitut.cz/documents/bio1311_Zpravodaj.pdf
- KŘEPELKOVÁ, Š., 2016. Když dětství prožijete v přírodě, budete v dospělosti i ochráncem přírody? [online]. Ekolist.cz. [cit. 4.4.2017]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/kdyz-detstvi-prozijete-v-prirode-budete-v-dospelosti-i-ochrancem-prirody>
- KUČERA, Z. a KUČEROVÁ, S., 2010. Hodnoty venkovské krajiny [online]. Deník veřejné správy. [cit. 1.4.2017]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6447870>
- NADACE PROMĚNY KARLA KOMÁRKA, 2016. České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas [online]. Nadace Proměny Karla Komárka. [cit. 4.4.2017]. Dostupné z: <http://www.nadace-promeny.cz/cz/vyzkum.html>
- VÍTKOVÁ, Z., 2013. Děti tráví venku čím dál méně času. Stejně jako dospělí [online]. Ekolist.cz. [cit. 4.4.2017]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/deti-travi-venku-cim-dal-mene-casu-stejne-jako-dospeli>

SEZNAM ZKRATEK

0

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1: TRÁVENÍ ČASU V PŘÍRODĚ VE VŠEDNÍ DNY, ZŠ PRAHA 8.....	16
OBRÁZEK 2: TRÁVENÍ ČASU V PŘÍRODĚ VE VŠEDNÍ DNY, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	16
OBRÁZEK 3: TRÁVENÍ ČASU V PŘÍRODĚ O VÍKENDU, O PRÁZDNINÁCH ATD., ZŠ PRAHA 8.....	17
OBRÁZEK 4: TRÁVENÍ ČASU V PŘÍRODĚ O VÍKENDU, O PRÁZDNINÁCH ATD., ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	18
OBRÁZEK 5: DŮVOD NÁVŠTĚVY PŘÍRODY, ZŠ PRAHA 8.....	19
OBRÁZEK 6: DŮVOD NÁVŠTĚVY PŘÍRODY, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	19
OBRÁZEK 7: SPOLEČNOST PŘI TRÁVENÍ ČASU VENKU, ZŠ PRAHA 8.....	20
OBRÁZEK 8: SPOLEČNOST PŘI TRÁVENÍ ČASU VENKU, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	20
OBRÁZEK 9: ZÁJEM O OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, ZŠ PRAHA 8	21
OBRÁZEK 10: ZÁJEM O OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	22
OBRÁZEK 11: TRÁVENÍ ČASU VENKU BEZ OHLEDU NA POČASÍ, ZŠ PRAHA 8	23
OBRÁZEK 12: TRÁVENÍ ČASU VENKU BEZ OHLEDU NA POČASÍ, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	23
OBRÁZEK 13: ZKUŠENOSTI S POBYTEM V PŘÍRODĚ, ZŠ PRAHA 8.....	24
OBRÁZEK 14: ZKUŠENOSTI S POBYTEM V PŘÍRODĚ, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM.....	25
OBRÁZEK 15: SCHOPNOST POZNAT RŮZNÉ DRUHY ZVĚŘE A ROSTLIN, ZŠ PRAHA 8.....	26
OBRÁZEK 16: SCHOPNOST POZNAT RŮZNÉ DRUHY ZVĚŘE A ROSTLIN, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	26
OBRÁZEK 17: PŘEDSTAVA SPANÍ POD STANEM, ZŠ PRAHA 8.....	27
OBRÁZEK 18: PŘEDSTAVA SPANÍ POD STANEM, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	28
OBRÁZEK 19: NÁVŠTĚVA ZÁJMOVÉHO KROUŽKU, ZŠ PRAHA 8	29
OBRÁZEK 20: NÁVŠTĚVA ZÁJMOVÉHO KROUŽKU, ZŠ OPATOVICE NAD LABEM	29

Seznam tabulek

0

Seznam grafů

0

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A - DOTAZNÍK.....	I
----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

Kolik hodin denně průměrně trávíte v přírodě ve všední dny? .....

Kolik hodin za den průměrně trávíte v přírodě o víkendu, o prázdninách atd.? .....

Z jakého důvodu nejčastěji chodíte do přírody? .....

S kým nejčastěji trávíte čas venku?

- Rodiče
- Přátelé
- Sourozenci
- Jiné .....

Zakroužkujte hodící se odpověď

Mám rád/a přírodu a zajímá mě ochrana životního prostředí. **ANO NE**

Trávím rád/a čas venku bez ohledu na počasí. **ANO NE**

Mám s pobytem v přírodě mnoho zkušeností. **ANO NE**

Dokáži poznat různé druhy zvířete a rostlin. **ANO NE**

Představa spaní pod stanem je mi nepříjemná. **ANO NE**

Navštěvuji zájmový kroužek, který vede své členy k péči o přírodu (turistický oddíl, skaut, jízda na koních atd.). **ANO NE**

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ing. Nikola Holšánová

Obor: Studium v oblasti pedagogických věd pro učitele odborných předmětů, praktického vyučování a odborného výcviku

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Vztah žáků 8. třídy základní školy k přírodě: Porovnání škol ZŠ Opatovice nad Labem a ZŠ Praha Ládví

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 26

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 4

Počet internetových zdrojů: 8

Počet ostatních zdrojů: 0